

Filistin Tarihi

*Osmanlı Fethinden
İsrail Devleti'nin Kuruluşuna*
Gudrun Krämer

çeviren:

Suphi Nejat
Ağırnaslı

Verita/Tarih
FİLİSTİN TARİHİ
Osmanlı Fethinden İsrail Devleti'nin Kuruluşuna...
Gudrun Krämer

Geschichte Palästinas
Von der osmanischen Eroberung bis zur
Gründung des Staates Israel
© Gudrun Krämer, 2002

Türkçe Yayın Hakları © Verita Yayınları, 2016
Çeviri Eser © Suphi Nejat Ağırnaslı vârisleri, 2014

1. Baskı, İstanbul, Şubat 2017

Yayıma Hazırlayan: Ahmet Birsen, Deniz Alaz Gürbüz
Kapak Grafik ve Tasarımı: Z. Türkiz Özbursalı
Dizgi ve Uygulama: Deniz Alaz Gürbüz

Baskı ve Cilt:
Berdan Matbaacılık – Sertifika No: 12491
Güven Sanayi Sitesi C Blok No:239
Topkapı İstanbul
Tel: 0212 613 11 12

Zehra Türkiz Özbursalı Verita Yayıncılık Tasarım
Reklam Bilişim ve Danışmanlık Hizmetleri
Sertifika No. 30974
Hasanpaşa Mah. Nahit Sok. 43/6
34722Kadıköy – İstanbul
Tel: 0216 326 86 87

e-posta: veritakitap@gmail.com
info@veritakitap.com

ISBN 978-605-83138-4-2

İçindekiler

Önsöz	xi
I. Sınırlar ve İsimler	13
"Ken'ân" ve "Filistin" 15 Müjdelenen - Vaat edilen - Elden Giden "İsrail Ülkesi" 17 "Babil Esareti" nden Tapınağın Yıkılışına 24 Müslüman Egemenliğindeki Filistin 28	
II. "Kutsal Toprakların" Kutsallığına Dair	31
1. Yahudi Geleneği	32
Bir Kere Daha Eretz Yisrail: "Kutsal" ve "Temiz" 33 Kudüs ile Tapınak 36 Hatırlama ve Canlandırma 38	
2. Hıristiyan Geleneği	41
Göksel ve Dünyevi Kudüs 42 Yeni İttifak ve Kudüs 46	
3. Müslüman Geleneği	47
Harem-i Şerif: Kubbet-üs-Sahra ve Mescid-i Aksa 49	
III. Karşıtlıklar: Filistin 1750-1840	55
1. Osmanlı Döneminde Devletin ve Toplumun Ana Hatları	58
Sınır Çizme 58 Kent ile Taşra 61 Köylüler ile Bedeviler 67 Hükümdarlık, Hukuk ve İdare 69	
2. Osmanlı Döneminde Devletin ve Toplumun Ana Hatları	77
Zâhir el-Ömer ve Cezzâr Ahmed Paşa 77	
3. Mısır İşgali, 1831-1840	81
IV. Islahatlar Dönemi: 1840-1914	89

1. Tanzimat Devri: 1839- 1878	90
Askeriye ve İdare 90 Ekonomi, Hukuku ve Toplum 93 Toprak ve Tarım 99	
2. Filistin Köklü bir Değişim mi Geçiriyor?	106
3. Âyanın Yükselişi	109
4. Nablus	113
V. Gelişen Milliyetçilikler:	
Siyonizm ve Arapçılık, 1880-1914	118
1. Kutsal Topraklar'daki Yahudiler : "Eski" ve "Yeni" Yişuv	118
Siyonizm'in Öncüleri 119 Göç ve "Fiili Siyonizm" 121 Theodor Herzl ve "Siyasi Siyonizm" 125 Kurucuların Dönemi: İkinci ve Üçüncü Aliyah 129 "Toprağın Kurtuluşu", "Emeğin Fethi" 131 Siyaset ile Kültür 137	
2. Osmanlı'nın Tepkileri	139
3. Yerel direniş ile Arap kimliği	142
İslami Reform (Selefiyye) ve Arap Yenilenme Hareketi (Nahda) 145	
VI. "Topraksız Bir Halka Halksız Bir Toprak" mı?:	
Yerleşim ve Nüfus Gelişimine Dair Arasöz,	
1800-1914	149
1. Osmanlı Sayımları: Haneden Bireye	151
2. Yerleşime ve Nüfusa Genel bir Bakış	155
VII. Birinci Dünya Savaşı ve İngiliz Mandası	
1. İngiltere'nin 19. Yüzyıldaki Şark Politikası	161
2. Verilen Sözlerin Bolluğunda Önünü Görememek:	
Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin	164
Şerif Hüseyin-McMahon Mektupları, 1915-1916 166 Sykes Picot Anlaşması, Mayıs 1916 170 Balfour Deklarasyonu, Kasım 1917 172	
3. Filistin'in Fethi	175

4. Müttefiklerin Askeri İdaresi Altındaki Filistin, 1918-1920	178
5. "Suriye Seçeneği"	182
Faysal-Weizmann Anlaşması 184 Askeri İdareden Sivil İdareye 185	
VIII. Çifte Standart veya: İkili Görev	188
1. Manda Sözleşmesi	188
"Topraksız bir Halka Halksız bir Toprak" 190 Siyasi Temsiliyet Sorunu 194	
2. "İkili Görev"	196
Ekonomik Avantaj Argümanı 199	
3. "Dar Bakış Açısı" ile "İlişkiler Tarihi"	202
4. Ayrışmış Bir Toplum	205
Okul ve Eğitim 205 Yahudi Göçü ile Demografik Gelişmeler 208 Ekonomi ile Toplum 210 Kent ile Taşra 212	
IX. "Tek Ülkede İki Halk": 1920'li Yıllar	
1. "İnşa": Yahudi Yişuv'u	216
"Devlet içinde Devlet": Yahudi Ajansı ile Histadrut 218 Ekonomi ile Toplum 221 Yahudi mi İbrani mi? 224	
2. Uyum Sağlama ve Direniş: 1918-1930 arasında Arap Siyaseti	228
"Âyan Politikası" 228 Müslüman - Hıristiyan Cemiyetler 231	
3. 1920'li yılların başlarındaki huzursuzluklar	236
Nabi Musa: Nisan 1920 237 Mayıs 1921'deki Huzursuzluklar 239	
X. Protesto ve İslamlaşma: Müftü ve Ağlama Duvarı	245
1. Hacı Emin el-Hüseynî ile Müslüman Yüksek Konseyi	245
Müftü ile "Muhalefet" 252	
2. Ağlama Duvarı Kızıfıyor: 1928 ve 1929'daki Huzursuzluklar	254
Eylül 1928 258 Ağustos 1929 260	

3. Beyaz Kitap ve Kara Mektup	263
4. Filistin Davasının Uluslararası Bir Mesele Haline Gelmesi	266
XI. Huzursuzluklardan İsyana: Filistin, 1930-1936	268
1. Toprak ile Emek: Yahudi Yişuv'unun Sağlamlaşması	270
2. Toprak ile Onur: Arap Toplumunun Krizi	273
Toprak Sahipliği ile Toprak Satışı 274 Sermaye ile	
Borçlanma 278	
3. Müslümanların Vakfı Olarak Filistin	281
4. Yeni Sesler - Yeni Biçimler	286
5. İzzeddin el-Kassâm, Şehit	291
XII. Arap İsyanı 1936-1939	297
1. Arkaplanı	297
Eğitim, Seyahat Etme, İletişim 298 Düşmanlar ve Düşman	
İmgeleri 301	
2. Boykot ile Direniş: 1936-1937	305
Şehirlerde Grev 305 Taşrada İsyan 309	
3. Peel Planı: Temmuz 1937	313
4. İsyanın Radikalleşmesi: 1937-1939	320
5. Diplomasi: Yuvarlak Masadan MacDonald-Beyaz Kitabı'na	329
XIII. İkinci Dünya Savaşı'ndan İsrail'in Kuruluşuna	334
1. İkinci Dünya Savaşı'nda Filistin	335
Arap Alanında Toparlanma 337 Holokost'un Gölgesinde	
Kalan Yişuv 339	
2. Mandadan Çekiliş	344
3. Zafer/Felaket: Filistin 1947-1949	347
Yişuv Sıkışır: Kasım 1947'den Nisan 1948'e 349 "D Planı"	
ile İsrail Devletinin İlanı Nisan ve Mayıs 1948 352 Birinci	
Arap-İsrail Savaşı 355 El-Nakba: Arapların Felaketi 362	

Ek	365
Notlar	365
Resimlerin Kaynağı	404
Kaynakça	405
Tarih Dizini	423
Sözlükçe	427
Kiři ve Yer Dizini	430

Önsöz

Önceliği Araplarla Yahudiler arasındaki çatışmaya vermeyen bir Filistin tarihi yazmak hiç kolay değil. Arap-Yahudi çatışması sadece günümüz olaylarını gölgelemekle kalmaz; salt bir 'tarihsel arka plan' olarak görülen, az çok doğrusal bir çizgi üzerinde güncel duruma yönelen, hatta bu durumu belli bir ölçüde açıklayan yakın geçmişin en azından algılanışına da büyük ölçüde damgasını vurur. Bu kitapta, Filistin tarihini başlangıcından, yani Yahudilerin uzun yıllar süren bir inşa süreciyle hazırladığı İsrail Devleti'nin 1948 yılındaki kuruluşunu miat olarak kabul etmeden yazmaya çalıştım. Ancak, hem Osmanlı hem de İngiliz egemenliği altında Filistin, çoğunlukla Araplardan oluşuyordu. Dolayısıyla, bu incelemenin merkezinde ülkenin Arap nüfusu bulunuyor; kitabın bölümleri de bu nüfusun kaderine ve gelişimine göre düzenlenmiştir. Bu yüzden de, tarihini yer yer alışlagelmişin dışında dönemlere ayırmak gerekti. Böylece, örneğin 1882 yılındaki (Birinci Aliyah olarak adlandırılan) Siyonist-Yahudi göçü değil de, 1831 yılında Mısır'ın istilası, yakın tarihte bir dönüm noktası olarak beliriyor. Filistin'de/Eretz Yisrail'de yavaş yavaş bir Yahudi topluluğunun güçlenmesi; Yahudilerin, Hristiyanların ve Müslümanların birlikte, yan yana ve karşı karşıya yaşamaları; değişen devlet yetkilileriyle ilişkileri elbette ele alınacaktır. Ancak burada dar anlamıyla siyaseti aşan bir mesele söz konusu. Dönemin çağdaşları ve daha sonraki gözlemciler arasında yaygın olan ya Yahudilere ya da Araplara odaklanma eğilimi ("at gözlüğü takma" tabiri boşuna kullanılmıyor) göz önünde bulundurulduğunda, "İlişkiler Tarihi" adını hak edecek bir şey herhalde ortaya çıkmadı. Araplarla Yahudilerin sosyal, iktisadi ve bilhassa kültürel temasları elbette daha da aydınlatılabilirdi. Belki bu inceleme başkalarına esin kaynağı olabilir.

Benimse bu çalışmayı yaparken birçok esinim oldu: Arkadaşlarım ve meslektaşlarımla yaptığım sohbetler, eğitim etkinlikleri, seminer-

ler ve konferanslarda gerçekleşen tartışmalar; başkalarının sunumları; davet edildiğim ve bu yüzden de elimdeki malzeme ve düşüncelerimi düzene sokmamı gerektiren sunumlarım. Sonrasında her kanaatin ve fikrin kaynağını kesin bir biçimde belirleyemiyorum. Ancak, taslaklarımın bir kısmını gözden geçirip, konuya ve literatüre dair bilgi edinmemde bana yardım eden Thomas Berchtold, Susanne Enderwitz, Thomas Philipp, Sabine Schmidtke, Philipp Speiser ve Stefan Wild'i ismen anarak teşekkür etmek istiyorum. Dile getirdikleri eleştirileri dikkate aldım (en azından öyle yaptığımı umuyorum). Bunun dışındaki hatalar ve yanılığardan ben sorumluyum. Ayrıca, Angela Ballaschk, Marei Grundhöfer, Melanie Kamp ve Christian Saßmannshausen'a, dizinin oluşturulmasına ve tashih konusunda katkıda bulunan Beck Yayınevi'nin redaktörlerine teşekkür etmek isterim. Hızlıca ancak titiz bir biçimde bir kitabı basılacak olgunluğa getirmeye yeltenmiş olan herkes, bunun ne denli meşakkatli bir iş olduğunu bilir. Ancak, "hızlıca" kelimesi görecelidir: Beck Yayınevi adına bu kitapla uğraşan Ulrich Nolte, kimi öngörülebilir ve öngörülemeyen işlerden dolayı bu taslakların nihayete erdirilmesi geciktiğinde, sabır göstermek durumunda kaldı. Onun (mesleki anlamda da) desteği olmaksızın bu kitap muhtemelen hâlâ ortaya çıkmamış olurdu.

Son olarak zengin "Tarihi Filistin Resimleri Koleksiyonu"nda bulunan kimi resimleri seçmemize ve kitapta yayınlamamıza imkân sağlayan Berlin'deki Humboldt Üniversitesi Teoloji Fakültesi'ne ve 2001 yılına kadar Eski Ahit, İncil Arkeolojisi ve İkonografi kürsüsünün sahibi Peter Welten'e özellikle teşekkür etmem gerek. Koleksiyonun hayranlarının sayısının bu yolla artması çok güzel olurdu.

Filistin Tarihi

Osmanlı Fetbinden İsrail Devleti'nin Kuruluşuna
Gudrun Krämer

Değerli Alman İslam Tarihi profesörü **Gudrun Krämer**, Araplar ve Yahudiler arasındaki çatışmaya öncelik vermeden Filistin'in tarihini yazmanın hiç de kolay olmadığını vurgulayarak söze başlıyor. Kitapta, Osmanlı ve İngiliz egemenliği altındaki Filistin'in Arap nüfusunun zaman içinde, yavaş yavaş, Yahudi topluluğunun güçlenmesiyle topraklarını kaybetmesi; Yahudi, Hristiyan ve Müslümanların hem birlikte hem de karşı karşıya yaşamaları, devlet otoritesiyle ilişkileri titiz bir çalışmayla incelenmiş, irdelenmiş...

Bu kitap sizi, sadece bölgesel değil, küresel bir sorun olarak güncelliğini elan muhafaza eden Filistin sorununun tarihsel geçmişine doğru bir yolculuğa çıkaracak.

VERİTA / TARİH

ISBN 978 - 605 - 83138 - 4 - 2

9 786058 313842

29 TL